

atelier #3 adaptieve omgeving

intductie de toekomst van Fryslân in relatie tot water

Bij atelier #3 doken we in het thema *adaptieve omgeving*. Hierin onderzocht ontwerp bureau FABRICations, samen met water- en erfgoedexperts, hoe water onze stad en ons landschap vroeger, nu en in de toekomst vormt.

Het onderzoek van FABRICations met de titel 'Friezstad, een waternetwerk van de toekomst' toont ons nieuwe ruimtelijke toekomstperspectieven over de omgang met water.

Deze toekomstperspectieven zijn door Paul Swagerman vertaald in een filminstallatie, geprojecteerd op een 8 meter lang 'landschapstapijt'; een tapijt met een toekomstig Fries landschap dat weer met het water meebeweegt.

De film (<https://vimeo.com/1069931935>) combineert archiefbeelden, schetsen en 3D maquettes om de impact van water te duiden en vormt een verkenning van de rijke potentie van water voor onze toekomstige inrichting van stad en landschap.

aanpak water in het verleden, nu en in de toekomst

Duik in de geschiedenis

Fabrications startte haar onderzoek met een diepe duik in de watergeschiedenis voor Leeuwarden en omgeving. Met behulp van het Historisch Centrum Leeuwarden, Bureau Varenius, Wetterskip Fryslân en verschillende gemeentelijke experts heeft Fabrications verhalen en beelden verzameld die het belang van water door de tijd heen zichtbaar maken: Van Leeuwarden aan zee, de tot voor kort honderden waterschappen die Fryslân telde tot en met de sociale interactie in de trekschuiten van destijds.

Uit deze verkenning blijkt dat water nog steeds een essentiële rol speelt in de manier waarop onze omgeving is ingericht. Tegelijkertijd is het in de loop der tijd minder zichtbaar en minder betekenisvol geworden. Sloten zijn gedempt, dijken verhoogd, watertorens gesloopt, en drinkwatervoorzieningen zijn ondergronds gegaan. Ook economische activiteiten hebben zich verplaatst van het water naar de snelweg.

Ruimte aan water?

Hoewel de genoemde ontwikkelingen op het eerste gezicht logische technologische vooruitgang lijken, staan we nu voor opgaven die om een andere aanpak vragen. De stijgende zeespiegel, klimaatverandering, woningnood en de energietransitie dwingen ons opnieuw na te denken over hoe we ruimte geven aan water. Bodemdaling, verzilting, droogte, extreme neerslag en het gebrek aan opvangcapaciteit maken duidelijk dat de manier waarop we met water omgaan fundamenteel moet veranderen.

De vraag is dus: waar en hoe geven we water opnieuw ruimte in onze leefomgeving? Het onderzoek van Fabrications laat zien dat we die ruimte voor water niet als probleem, maar juist als kans kunnen benaderen.

drie verhalen dynamisch evenwicht, snel en langzaam en werkend water

Het onderzoek kijkt voorbij de grenzen van de gemeente Leeuwarden en blaast het waternetwerk Fryslân breed nieuw leven in. Daarbij worden drie toekomstverhalen geschetst waarin water centraal staat: ‘dynamisch evenwicht’, ‘snel en langzaam’ en ‘werkend water’.

Dynamisch evenwicht

Het eerste toekomstverhaal, ‘dynamisch evenwicht’, vertrekt vanuit het gegeven dat het Friese landschap altijd gevormd is door de wisselwerking tussen zout en zoet water. Dit is zichtbaar in onder meer terpen, kwelders en afwateringssystemen. De technische oplossingen waarmee we dit water tot nu toe beheerden, werken door verzilting, bodemdaling en klimaatverandering steeds minder goed.

In plaats van tegen het water te vechten, stelt Fabrications voor om het landschap weer te laten meebewegen. De overgang van zee naar land wordt opnieuw een dynamische zone met ruimte voor moerassen, kwelders en seizoensgebonden overstromingen. Op die manier kunnen klimaatbestendige woongebieden ontstaan en wordt vruchtbare landbouw mogelijk die inspeelt op de natuurlijke variatie in waterstanden.

Snel en langzaam

Het tweede toekomstverhaal, ‘snel en langzaam’, grijpt terug op de tijd waarin water de belangrijkste vorm van vervoer en handel was. Steden en dorpen lagen als kralen aan de vaarwegen, en in de winter veranderden de bevroren kanalen in snelwegen van ijs.

Door het landschap opnieuw in te richten op deze twee snelheden, ontstaat enerzijds een langzaam landschap waarin vervoer over water weer een belangrijke rol speelt. Trage mobiliteit wordt hier gezien als een kracht: duurzaam, ontspannen en landschappelijk waardevol. Anderzijds komt er ruimte voor een snel landschap, gericht op intensieve productie en efficiëntie. Zo ontstaat een nieuw evenwicht tussen rust en activiteit, mens en economie.

Werkend water

Het derde toekomstverhaal, ‘werkend water’, kijkt naar de economische rol die water altijd heeft gespeeld in Friesland, van zeehandel tot watertechnologie. De vraag is hoe we die kracht opnieuw kunnen inzetten in een tijd van klimaatadaptatie.

Een concreet voorbeeld hiervan is bedrijventerrein De Zwette in Leeuwarden. Door hier kleinschalige werkplaatsen en woningen toe te voegen aan en tussen de bestaande loodsen, ontstaat een gemengd gebied waar productie, wonen en water elkaar versterken. Dit laat zien hoe stedelijke gebieden zich kunnen ontwikkelen tot duurzame en veerkrachtige omgevingen waarin water niet alleen wordt toegestaan, maar juist een organiserende rol krijgt.

bevindingen opnieuw leren samenwerken

Fabrications laat met haar onderzoek zien dat de toekomst van Fryslân ligt in het opnieuw leren samenwerken met water. Namelijk door water niet langer te beschouwen als iets dat we moeten beteugelen, maar als een essentieel onderdeel van onze leefomgeving. De belangrijkste bevindingen op een rij:

Benut water als identiteitsdrager voor ruimtelijke keuzes.

De omgang met water is diep verweven met de geschiedenis en identiteit van Fryslân. Ook in Leeuwarden en omgeving, waar water op het oog een minder prominente speelt dan in de meer waterrijke gebieden van Fryslân. Door water opnieuw centraal te stellen – van stedelijke ontwikkeling tot nieuwe manieren van trage, duurzame mobiliteit – kan het beter worden benut als onderscheidend DNA. Sta het water dus niet alleen toe, maar zet het in als drager voor organisatorische of ruimtelijke keuzes.

Maak ruimte om het landschap te laten meebewegen

Klimaatverandering vraagt om systemen die kunnen meebewegen, in plaats van rigide oplossingen zoals eindeloze dijkverhoging. Het landschap moet zich kunnen aanpassen aan veranderende waterstanden en klimaatomstandigheden, met ruimte voor zowel zoet als zout water. Ga het water dus niet beteugelen, maar zorg voor ruimte om het landschap te laten meebewegen.

Waardeer de (traagheid van) waterwegen

Waterwegen kunnen opnieuw een prominente plaats innemen binnen mobiliteit en goederenvervoer. Niet enkel functioneel, maar het biedt ook kansen op recreatief gebruik en ecologische meerwaarde. De traagheid ervan kan juist een kracht zijn: een duurzame, rustige manier van verplaatsen die de landschapsbeleving versterkt.

Re-integreer water in de economie

De regio kan profiteren van een 'blauwe economie', waarbij watertechnologie en duurzame industrieën hand in hand gaan. Door samenwerkingen tussen Wetsus, Circulair Fryslan en bedrijven die zich op duurzame omgang met water richten ontstaat er krachtig economisch profiel. Dit profiel wordt al hard aan gewerkt, maar kan op het gebied van water nog zichtbaarder worden gemaakt.

betrokkenen atelier #3

Ateliermeester

Eric Frijters, Duong Bui, Rens Wijnakker, Georgia Kokolaki, Jenny Hu (FABRICations)

(Film-)installatie

Paul Swagerman

Betrokken experts

Karel Veneman, Jeannet Bijleveld (beide Wetterskip Fryslân), Meindert Scheffinga (Historisch Centrum Leeuwarden), Meindert Schroor (Bureau Varenius), Pietrik Hoornstra (Waterambassadeur gemeentes), Leo van der Laan, Loes de Rouw (beide erfgoedhistoricus Gemeente Leeuwarden), Christiaan Wallet (sectormanager gebiedsontwikkeling) Evert Stellingswerf en Hein de Haan (beide wethouders gemeente Leeuwarden)

Atelier Stadsbouwmeester

Loes Oudenaarde (stadsbouwmeester), Klasien Visser (kwartiermaker), Christina Swart (organisatie) Fijke van Berkom (communicatie), Jurjen van der Weg (gespreksleider)

Stadsbouwnetwerk.